

zida sobe do drugoga), ako vidimo samo posljednje priključivanje jedne njegove noge drugoj, nego tek onda možemo reći, da je došao, ako smo vidjeli, da je išao (od jednog do drugog naznačenog mjesta). Niti ćemo reći za nekoga: *popeo* se na vrh Sljemena, ako se dovezao kolima pod sam vrh, I tako kod svakog perfektivnog glagola, t. j. kod svake radnje označene svršenim glagolskim vidom.³

³ »Glavni značaj Gruborove analize perfektivnih glagola je u tome što je on mogao uvideti, i bez velikih teškoća to dokumentovati, da se značenje perfektivnih glagola, uopšte rečeno, ne može svesti na jedan momenat izvršenja, izvršni momenat.« J. Vuković, Đ. Grubor, *Aspektna značenja* (Pitanja jezika i književnosti Filozofskog fakulteta Sarajevskog univerziteta, III, 1—2, Sarajevo 1956., str. 189.).

(*Nastavit će se.*)

IZ ŠKOLSKE PRAKSE

ZASTO SU NAM SREDNJOŠKOLCI NEPISMENI?

U izgradnji jezične kulture prvenstvo svakako pripada školi. Nije stoga nikad dosta pisati i raspravljati o tome, kako bi škola što bolje i uspješnije izvršila taj svoj zadatak. Dobro je, da i »Jezik« donosi od vremena do vremena članke s toga područja. Nedavno je tako objavio i rad Milana Šipke »O (ne)pismenosti naših srednjoškolaca.«⁴ Autor je lijepo i iscrpno najprije ustanovio »činjenično stanje«, zatim potražio uzroke nepismenosti naših srednjoškolaca i na kraju naveo mjere, koje bi po njegovu sudu trebalo poduzeti, da se stanje popravi. Iako su i njegova »dijagnoza i terapija« u osnovi točne, želim ih ipak u izvjesnom smislu dopuniti i zaokružiti.

Uzrocima nepismenosti naših srednjoškolaca, kako ih je nanizao Šipka, ja bih dodao još neke, koji sva nastojanja, da srednjoškolce »opismenimo«, čine i činit će jalovima sve dotle, dok ih ne uklonimo.

Kad đak iz osnovne (dosad: osmogodišnje) dođe u srednju školu, pretpostavlja se, da on gramatiku i pravopis našeg književnog jezika *zna*, odnosno *mora* znati, i na toj su pretpostavici sazđani nastavni planovi i pro-

grami za materinski jezik, koji su pretežnom većinom koncentrirani na književnost, a na njoj se (na toj pretpostavci) temelji i praksa, po kojoj srednjoškolski nastavnici materinskog jezika tek usput (uz popravak školskih zadaća i pri ponavljanju za maturu) rade s đacima gramatiku, pravopis i stilistiku.² Mogu li četrnaestgodišnja djeca svoj

² Pogledamo li gimnazijske nastavne programe, što posljednjih deset godina bijahu u NRH na snazi (Nastavni plan i program za gimnazije, Zagreb, 1948.; Nastavni plan i program za V. razred gimnazije, Prosvjetni vjesnik, VII, br. 3; Nacrt novoga nastavnog plana i programa za više razrede gimnazija, Prosvjetni vjesnik, VIII, izvanredno izdanje od 15. IV. 1955.; Izmjene i dopune u nacrtu novoga nastavnog plana i programa za više razrede gimnazija, Prosvjetni vjesnik, VIII, izvanredno izdanje od 7. X. 1955.), vidjet ćemo, da oni materinskom jeziku posvećuju vrlo malu ili nikakvu pažnju. Najnoviji takav program (Gimnazija, izdanje Savremene škole, Beograd, 1959.), koji je priredio Savezni zavod za proučavanje školskih i prosvjetnih pitanja, u izvjesnom smislu znači čak i znatan napredak (uz ostalo neki dijelovi stilistike i stanoviti elementi retorike), no ipak je i on vrlo oskudan i nesistematičan. Pri njegovoj izradi konzultirani su pojedini stručnjaci i stručna društva; među njima nema nijednog prominentnog zagrebačkog filologa, a ni Hrvatskog filološkog društva.

⁴ Jezik, VII, 118—124.

književni jezik znati do te mjere, da se za dalje četiri godine njihova školovanja dotad stečeno znanje ne treba znatno proširiti i produbiti, nego ga je dovoljno tek povremeno utvrditi? Hoće li se takvim usputnim i povremenim radom na jeziku (u godinama bujnog fizičkog i psihičkog razvitka naših đaka) ikada postići onaj »treći«, »širi« i viši stupanj pismenosti, o kojem govori Šipka i definira ga kao »sposobnost tečnog i jasnog izražavanja misli i osjećanja«? Sumnjam i u to, da se u sadašnjim okvirima dadu ostvariti inače umjesne i razborite Šipkine preporuke, da se, naime, učenici nepokolebljivim stavom natjeraju, da svladaju osnovne pravopisne i gramatičke norme, da se nastava gramatike što više približi životu, da se sistematski obradi pravopis suvremenog književnog jezika, da se organiziraju češće govorne vježbe s različitim temama, da se učenici upućuju na izvore dobrog književnog jezika (pisce, radio, kazalište) i da ih naučimo služiti se rječnicima stranih riječi.

Gdje je, dakle, rješ enje?

Treba ponajprije predmet, koji se u srednjim školama NR Hrvatske službeno zove hrvatski ili srpski jezik, a sadržaj mu je uglavnom *književnost*, rasporediti tako, da se ne predaje samo književnost, nego i jezik. A mogli bi se i posebni sati posvetiti samo jeziku. Mogao bi to dakle biti i poseban predmet. Tada bi se na satovima toga predmeta mogli ostvariti određeni zadaci na području kulture govora i pisanja.³

Treba, nadalje, nastavi jezika odrediti sadržaj, što nije naročito teško. Ako i jesmo dugo već na uskom kolosijeku i u mrtvom rukavu, znat ćemo se i širokim provozati. znat ćemo se u bistracu praćaknuti!

Potrebno je zatim buduće srednjoškolske nastavnike materinskog jezika za njihov po-

ziv valjano pripremiti,⁴ a nastavnike svih ostalih predmeta *primorati*,⁵ da svoj književni jezik čestito nauče i njime se u nastavi služe.

Kako je pismenost bitan faktor jezične kulture, to bi dačke pismene sastavke trebalo popravljati i dotjerivati s mnogo više pažnje nego dosad. Taj pak posao, kad se savjesno vrši, traži mnogo umješnosti, sabranosti i vremena, pa je apsurd, da nastavnici materinskog jezika budu po svom obaveznom broju sati na sedmicu izjednačeni s nastavnicima drugih struka (ili da ta razlika bude sasvim neznatna). Želimo li pismene srednjoškolce, smanjimo nastavnicima materinskog jezika obavezan broj sati!⁶

Šipka spominje i potrebu razvijanja pismenosti sve do završetka visokih studija. Dok su nam srednje škole ovakve, kakve su, bilo bi to osobito potrebno. Pogotovu danas, kad će na osnovu poznatog novog zakona na naše fakultete kao zdrava prinova doći ljudi iz tvornica i radionica, puni poleta i volje, ali bez dovoljne jezične kulture. Nije li promašeno siliti ih, da uče njemački, francuski ili engleski, dok *svoj* književni jezik nisu još potpuno svladali? Ne bi li bilo i za njih i za zajednicu korisnije, da uz stručna znanja ponesu s fakulteta u život i pismenost (u smislu Šipkine definicije), nego polovično (u najboljem slučaju!) znanje kojeg stranog jezika?

Mirko Petradić

⁴ Ne poznam novi nastavni program za narodni jezik na Filozofskom fakultetu, no stari nije studentima davao sve ono, što im je kao nastavnicima *jezika* bilo potrebno. Kako bi taj stari program trebalo reformirati, pisao sam u Školskim novinama, VI, br. 37, str. 2. («Učimo svoj književni jezik!») i govorio na skupštini Hrvatskog filološkog društva na početku 1957. god.

⁵ Najbolje ozbiljnim ispitom iz hrvatskog ili srpskog književnog jezika na diplomskom ili profesorskom ispitu.

⁶ Za to smanjenje pledirao sam na savjetovanju za nastavnike materinskog jezika, koje je u prvoj polovici 1956. priredio u Zagrebu ovdlašnji Savjet za prosvjetu, i na spomenutoj skupštini HFD-a.

³ Pod naslovom »Potrebna je reforma. Hrvatski ili srpski jezik u srednjim školama« pisao sam već o tome u »Školskim novinama«, IX, br. 31, str. 2. i 4.

»KOLODVOR«

Pod ovim natpisom štampan je u riječkom »Novom listu« od 10. X. 1959. člančić, u kome se prigovara novom velikom natpisu na zgradi riječke željezničke stanice »Kolodvor«. Jedan Riječanin zamolio je uredništvo »Jezika«, da se osvrne na tu riječ u prvom broju. Želji našega člana rado udovoljavamo.

Pisac članka »Kolodvor« nije objektivan i ne piše na način, kojim bi trebalo ovakva pitanja rješavati. On bi želio, da na toj zgradi uopće nema natpisa ili da se pojavio natpis »stanica«. Najnezgodniji je svršetak članka, jer pisac tvrdi, da »kolodvor« nije lijepa riječ. Njemu nije lijepa zato, što nije na nju navikao. Nama, koji samo tako govorimo, ona nije ružna, nego lijepa jednako kao i »stanica« onima, koji tako govore. Drugo je pitanje, je li ta riječ dobra i lingvistički ispravna.

Prof. T. Maretić u svom »Jezičnom savjetniku«, Zagreb 1924., na str. 43. kaže, da je riječ »kolodvor«, Bahnhof, u Srba: stanica, rđava riječ: dvor kolâ. On dodaje, da bi mnogo bolja bila riječ »kolostaj«, koju je Kurelac negda predlagao, ali nije primljena. Ovoj primjedbi nije potrebno tumačenje, jer je sam Maretić 1924. godine izjavio, da riječ nije dobra, ali on nije preporučio ni riječ »stanica« mjesto »kolodvor«, nego »kolostaj«. Riječ »kolodvor« je prijevod njemačke riječi »Bahnhof«, koja se i danas čita na kolodvorima u Austriji i Njemačkoj: »Hauptbahnhof«, »Südbahnhof«, »Ostbahnhof« i t. d. Ona znači zgradu, odakle počinje koja željeznička pruga, i veliku zgradu, u kojoj se zaustavlja željeznički vlak (Rječnik JA, V, 211). U slobodnom prijevodu ona znači »dvor kolâ«, a to zapravo i jest, jer po tom dvoru jure vlakovi (kola) pri odlasku i dolasku u različitim pravcima. Mi smo je primili u novije vrijeme, t. j. u vrijeme, kad su se u našim krajevima gradile željezničke pruge. Ta riječ nije dobra, jer nije napravljena po pravilima našega jezika, i Maretić se protiv nje borio cijeloga života.

ali je morao priznati, da je nije uspio ukloniti. Ali ta je riječ u upotrebi u zapadnim krajevima naše države već davno. Narod ju je primio i dugi niz desetljeća nije govorio drukčije nego tako. U Zagrebu stoji napisano na kolodvorskoj zgradi »Glavni kolodvor«, a ostali se kolodvori nazivaju »Zapadni kolodvor« i »Istočni kolodvor« ili »Teretni kolodvor«. Postoji i »Kolodvorska ulica«. Kolodvorom se dosada nazivala zgrada i mjesto, sa kojega su odlazili vlakovi u cijeloj Hrvatskoj. »Stanica« se u Zagrebu i u Hrvatskoj naziva tramvajska ili autobusna postaja.

Ima mnogo tuđih riječi, koje su iz različitih evropskih jezika u originalu primljene i upotrebljavaju se u javnom životu i u književnosti na zapadu i na istoku naše države, a osobito turskih, arapskih i perzijskih. Iako imamo dobru zamjenu za mnoge od takvih riječi, one su se zadržale u našem jeziku. Ima u našem jeziku i loše prevedenih složenica, koje su ušle u novije vrijeme, a osobito poslije Drugog svjetskog rata, a ova je riječ (*kolodvor*) ušla u naš jezik davno prije Prvog svjetskog rata, pa je stekla zavičajno pravo. Ne bi bilo dobro ni pametno, da se danas nasilno ukloni iz javnoga života. Ako nam nije smetala cijelo stoljeće, ne smije nam smetati ni danas. Končno nikako nije na mjestu podrugljiv ton piščev na račun »kolodvora«, jer se na takav način ne bi smjelo raspravljati o ovakvim pitanjima.

M. H.

DETERDŽENT ILI DETERGENT?

Prije dvije godine objavljen je u »Jeziku« (VI, 2, 58) članak »Deterdžent ili detergent?«, u kojem pisac prikazuje podrijetlo ove riječi i preporučuje, da se odlučimo za »detergent«, i u pisanju i u čitanju. Razlozi su mu za to ovi: prvo, riječ *detergent* potječe izvorno iz latinskog jezika. a latinske riječi preuzimamo prema latinskom izgovoru, kao na pr. *kontingent*, *agent*, *tangenta*; drugo, u apotekarstvu postoji već poodavno ri-